

Horts urbans i canvi social a Tàrrrega

Rafel Folch Monclús

rafelfolch@yahoo.es

Museu Comarcal de l'Urgell

El Museu Comarcal de l'Urgell ha dut a terme durant l'any 2004, en el marc d'un programa de recerca de l'Inventari de Patrimoni Etnològic de Catalunya, un ampli estudi sobre l'espai conegut com els Horts del Barceloní de Tàrrrega (Urgell). Els Horts del Barceloní és el nom genèric amb el qual es coneix una zona d'hortos urbans formada per tot un grapat de petites parcel·les, enclavades ja dins del casc urbà de la ciutat, i que són la darrera part existent i visible del que havia estat l'antiga horta de Tàrrrega, tot un cinturó hortícola i de regadiu a banda i banda del riu Ondara al seu pas per la població, en el context d'una agricultura de secà marcada per l'escassetat dels recursos hídrics. Sobre aquesta zona hi ha projectat un pla urbanístic que ha de suposar la seva desaparició definitiva, un procés que ja es va iniciar durant el darrer quart del segle XX, quan el riu deixà de ser la barrera natural pel creixement i l'expansió urbanística de la ciutat.

Amb motiu de la seva imminent desaparició, el Museu Comarcal de l'Urgell s'ha afanyat a desenvolupar aquest programa de recerca, el treball del qual s'ha basat en dos objectius principals. El primer ha suposat l'anàlisi i la documentació de l'espai de les parcel·les dels horts i els elements materials que perviuen en la zona, que s'ha mantingut gairebé intacta des del

darrer quart del segle XIX. Bona part d'aquests elements han estat destinats, d'una banda, a l'aprofitament i emmagatzematge de l'aigua de rec pels conreus dels horts, i de l'altra representen diferents formes d'assentament i de residència en l'espai, com ara masies i petites casetes i cabanes. En aquest sentit s'han localitzat i documentat, a part dels habitatges i les construccions associades als processos productius, el sistema de rec i de gestió de l'aigua formats per tot un entramat de sèquies, pous, restes d'antigues sínies, molins i bombes de vent per elevar l'aigua, basses i dipòsits, així com una petita xarxa de camins i carrers, anomenada Callet, que ens acosten al coneixement de les pràctiques agrícoles de regadiu en un indret on l'accés a l'aigua com a recurs ha estat tradicionalment minse i escàs.

Gairebé la totalitat d'aquests elements estan ja en desús o gairebé abandonats, però d'altres segueixen actius, especialment alguns dels pous, molt antics i que durant segles, molt abans de l'arribada de l'aigua potable a les llars de la població, nodrien algunes de les fonts que abastaven d'aigua la ciutat. L'anàlisi d'aquests elements ha portat el procés de recerca a resseguir les formes d'organització social d'ús i accés als recursos hídrics dels Horts del Barceloní en particular en el context de la història de la Comunitat de Regants de Tàrrrega, que s'inicia quan a meitats del segle XIX van formalitzar-se els reglaments que regeixen encara actualment la distribució i l'ús de l'aigua de rec, reglaments que formalitzaren un conjunt de pràctiques i pautes consuetudinàries de gestió de l'aigua arrelades en l'antigor i la tradició.

En segon lloc i relacionat amb la dinàmica social de la gestió dels recs, la recerca s'ha centrat en el desenvolupament d'un treball de caire etnogràfic, orientat a conèixer i analitzar els processos socials i culturals vinculats a la pràctica de l'agricultura en un espai que al llarg del segles XIX i bona part del XX ha gaudit d'una intensa activitat social i econòmica al voltant de la producció agrícola. Els horts familiars, que és així com

han descrit els informants la zona objecte de l'estudi, representen un món complex on hi convergeixen diferents elements i tècniques de caire biològic i agrícola juntament amb tot un seguit de processos relacionals i culturals. Ha estat en aquests aspectes socials i culturals on s'ha posat l'accent del treball, i així poder interpretar la dinàmica històrica dels Horts del Barceloní, amb les seves pautes relacionals dins d'uns tipus concrets d'organització social i de producció assentats principalment en els llaços familiars i en les diverses modalitats contractuals entre propietaris, treballadors, hortolans i mitgers.

La conjugació de la recerca documental amb l'estudi etnogràfic ha permès aplegar una quantitat d'informació suficient entre imatges, relats orals, documentació d'arxiu i bibliogràfica diversa, capaç d'oferir una visió de conjunt dels diferents processos històrics i socials dels Horts des del darrer quart del segle XX fins l'actualitat, ara que ja no són més que les restes d'un món físic i social en crisi i en progressiva desaparició. Arran de la recerca, les autoritats municipals ja han mostrat el seu interès en la recuperació abans del començament de les obres d'urbanització d'alguna de les peces materials més ben conservades existents en els horts, iniciativa que no estava contemplada abans d'iniciar la recerca.

Actualment, tot i que encara existeixen alguns horts en producció, la major part es troben immersos en un procés d'abandonament que ha anat aparellat a la crisi de la pagesia en general, i particularment en una zona de secà com és bona part de la comarca de l'Urgell. A més, aquest estat d'esfondrament físic i social il·lustra algunes de les transformacions socials i econòmiques més significatives de la història recent de la ciutat de Tàrraga.

Són aquestes mateixes transformacions, exemplificades en l'experiència i les vivències dels informants i en el diferents usos que en el decurs del temps se li ha assignat a un mateix espai, les que mitjançant la recerca present no cauran ja en l'oblit, al qual el ritme de la vida quotidiana ens hi pot arrossegar tan fàcilment. L'estudi dels canvis socials ens poden ajudar a entendre i llegir un determinat paisatge, en aquest cas el paisatge d'uns horts urbans, com quelcom que guarda el contingut d'allò que ja ha passat, però que justament per això, perquè ja ha passat, aporta les claus que ens obren a la comprensió de la complexitat de la realitat actual.

Article publicat el febrer de 2005.